

G. Fáy Tünde

SEBŐK PÉTER HOLLANDIAI LEVELE RÁDAY GEDEONHOZ (1742)

Sebők Péter 1735. november 8-án iratkozott be a sárospataki református kollégiumba, ahol minden bizonnyal teológiai tanulmányokat folytatott.¹

Felszentelése után 1739–1741 között segédlelkészként szolgált Losoncon. Innen írta 1741 áprilisában leveleit Ráday Gedeonhoz, amelyekben patrónusát arról tudósítja: „Telylyes eltökélt szándékom vagyom, hogy ha Isten boldogít, Caniculában Akadémiákra mennyek”. Sebők úgy vélte, hogy a két éves szolgálata után kézhez kapott kétszáz, valamint az ezen felül összegyűjtött száz tallér fedezni fogja útiköltségét. Beszámolójából kiderül, hogy a kollégium akkori rektorának, Szathmári Paksi Mihálynak az „érdeme felett való jó Ekklézsiákba” szóló ajánlásai sikertelenek voltak, így ő maga is inkább a külföldi tanulmányutat javasolta. Rádayékat és a velük rokon nagyréti Darvas-család tagjait arra kéri, hogy – korábbi ígéretükhöz híven – amíg ő Nyugat-Európában tudását pallérozza, addig ők itthon befolyásukkal segítsék elő a visszatérésekor esedékes, megfelelő gyülekezeti elhelyezkedést.²

Ezt a segítséget, úgy tűnik, végül megkapta, bár nem egészen reményei szerint. Az ugyanis a nagyobb református városok egyikének prédikátorsága volt: Rádaytól Nagykőrös, Kecskemét, Cegléd és Pécel, illetve Darvas Józseftől pedig Losonc, Rimaszombat, Sajószentpéter, Miskolc, Mezőcsát gyülekezeteihez remélt kapcsolatot teremteni. Hazajövele után azonban eleinte olyan gömöri, abaúji és borsodi kis falvakba került, ahol az őt támoga-

¹ HÖRCSIK Richárd: *A Sárospataki Református Kollégium diákjai 1617–1777*, Sárospatak, 1998, 252.

² Dunamelléki Református Egyházkerület Levéltára (tovább: DREL), A Ráday család levéltára, egyházi és iskolai iratok, C-64-7. tétel, 524–525. sz.; DREL, A Ráday család levéltára, Ráday I. Gedeon levelezése, C-64-8. tétel, 2190. sz. levél.

tó uraságok vagy rokonaik voltak a birtokosok. 1744–1747 Ragályban, 1747–1752 Runyán, 1752–1753 Ongán,³ az 1754–1759 közötti, még feltáratlan időszak után 1760–1762 Varbón,⁴ majd legalább 1768-ig Perkupán⁵ paposkodott. Ragályon Ráday Gedeon sógora, Ragályi Ferenc, Runyán a Soldos és a Darvas, Ongán a Darvas család volt birtokos.

Magánéletéről csak szórványos adatok vannak. 1744 áprilisában vette feleségül az akkor elhalálozott zubogyi lelkész, Emödi Mihály leányát, Klárát.⁶ Sámuel fiuk 1760-ban született Varbón,⁷ ő maga pedig Jósmafőn halt meg valamikor 1768–1771 között.⁸

Sebők Péter nagyjából két évet tölthetett el különböző akadémiákon. Az itt köölt, 1742-ben íródott levelében két várost nevez meg, Frankfurtot és Franekert, így ezekben biztosan járt, és az ott tapasztaltak mély benyomást gyakoroltak rá. A levél érdekessége a külföldi és a hazai kegyességi gyakorlat és a kulturális viszonyok összehasonlítása. A téma olyannyira érdekelte Sebőköt, hogy hazatértekor egy későbbi levelében kérte Ráday Gedeont, küldjön neki egy magyar krónikát, mert szeretné „a magyarországi ekklésiai dolgokat a külsőkkel egyben vetni”, de sehol nem kap hozzá szakirodalmat.⁹ További források híján nem tudni, milyen folytatása lett ennek az elszánt érdeklődésnek. Az alábbi levél azonban önmagában is érdekes láttelepet ad külhoni és hazai viszonyainkról.¹⁰

*

Franequera Frisiorum,¹¹ 1742. Die 23. Apr.

A Tekéntetes Úrnak

Ajálom mindenkori kész szolgálatomat és hogy az Úr Isten szerencsésen, hozzá tartozó úri szerelmeseivel együtt éltesse, szívből kívánom.

Nem tudom, vehette-e a Tekéntetes Úr vagy nem? Franc-furtbul és innen, szerencsés utazásom felől – kivéve a tengeren való ellenkező szelet –, tudósítottam vala, kívánsága szerint, a Tekéntetes Urat. Isten kegyelmességébül még eddig egésségem is jó volt, s van most is.

³ UGRAI János (szerk.): *A Tiszáninnen Református Egyházkerület lelkészei. Adattár a kezdetektől a Millenniumig*, Sárospatak–Tiszaujváros, 2005, 145, 149; Kós Krisztina: *Onga lakosságának demográfiai változásai a XVIII. században* (szakdolgozat), Miskolc, 2010, 20, 23; valamint az eredeti anyakönyvek.

⁴ UGRAI: i. m., 119. Az Ugrai-féle *Adattár* szerint 1760–1768 volt varbói lelkész, de az anyakönyvi bejegyzések (<https://www.familysearch.org/search/catalog/search>) 1763-tól már más kéztől származnak.

⁵ Erre való utalást a szini anyakönyvekben találtam (uo.), ahol az 1768. október 18-án tett bejegyzés szerint a helyi lelkész leányának keresztapja „Tiszteletes Sebők Péter Úr, perkupai prédikátor”.

⁶ DREL C-64-7. tétel, 543. sz. levél, Sebők Péter Ráday Gedeonhoz.

⁷ Varbói keresztelési anyakönyv, 24.

⁸ A jósmafői anyakönyv szerint (176.) Emödi Klára, „az itt megholt Tiszteletes Prédikátor Sebők Péter özvegye” 1772. február 25-én ment újra férjhez. A bejegyzés ugyanakkor nem nevezi Sebőköt helybeli prédikátornak, csak arra utal, hogy ott halt meg.

⁹ DREL C-64-7. tétel, 543. sz. levél utóiratában.

¹⁰ Uo., 530. sz. levél.

¹¹ Latin, jelentése: Franeker, fríz város Észak-Hollandiában.

Nem is bánom itt való létemet, mert Teológiában, Ekklesiái Históriában és a Szent Írás renddel való magyarázattyában tudós, tiszteletes, Leidában¹² is hivatott Venema¹³ Uramot hallgathatom, kire, ama mindenek előtt boldog emlékezetű két Vitringának¹⁴ könyvei és írási, a kissebbnek pedig felesége és már tőle férjhez adattott leánya maradt.

Itt, hála Istennek, mind békesség, mind ezeknek belső és külső dolgaik igen szép renddel van(nak). Úgyhogy távol légyen a dicsekedés, a dolognak nagysága kívánnya, az hazai rendeletlenséget, tudatlanságot, Istenhez való hidegséget etc. és az itt való szép rendet és tudománynak bővségét meggondolván, könyvhullatás nélkül gyakran meg nem állhatom. Mert itt, amint én hallom, az asszony is többet tud, mint nálunk. Nap Nyugot felé a papok, itt egy sincs, aki nem olvasna, énekelne etc. Sőt, a papja sem tud némellyik catechizált asszonyának megfelelni. Nálunk egy néhány ezer van, aki a Mi Atyánkot sem tudja, mégis, mintha ugyan összeveskütt volna az egész ország, mindenik csak a magáét keresi, senki a népet a tudatlanságbul kivenni nem igyekezi. Magyar könyvek nincsenek, aki van is, nem kell. Csak egy comment sincs magyarul, mit olvas, aki deákul nem tud. Sok helyen pedig a szükség miatt papságra is ollyak felvételnek. Ezeknek legrosszabb könyvök is van a magok nyelvén.

Még pedig az Isten minden módot el nem vett. Hiszen miért nem egyezhetnének meg abban az Ecclesiasticusok és Politicusok levél által – ha minden szeretné, akire bízott, az Isten dicsőségét –, hogy az egész országban egyszersmind a catechizálandó Scholák megújítatnának, a gyermekek olvasni minnyájan megtanítatnának, melly legkönnyebb(en) meglenne, csak egyet se bocsátának addig, ha megnőne, a szent házasságra. A magyar könyvek megbővítettének közönségesen, ha mindenyütt csak egyszer publicálnák is. Nem volna az a comment – elég irigy tudós embereket adott az Isten, vetekednének a munkában –, mellyet magyarul fordítva ki ne lehetne bocsátani. Ez előtt buzgóbbak voltak a magyar keresztyének, mégis sok kísértetek érték. Ezután mit érünk, csak az Isten tudja. Küldheti az Isten olly nemzetnek a maga beszédét, amelly azt meg fogja becsülni.

Míg Szathmári István Uram¹⁵ készült, Ungvár felé fordultam volt tavaly ősszel. Láttam ott – nem akarnék hazudni –, 40 vagy 50 darab külömb külömb magyar munkákat, mellyek közül némellyek talán csak egyszer vannak. Jut eszemben, hallottam a Tekéntetes Úrtul, hogy igen kívánná azokat rendben és summában szedni, mellyre a maga dicsőssége mellé buzgókat tehető Jehova Szent Isten segítse a Tekéntetes Urat, szívesen kívánom. Nekem úgy tetszik – noha mindezekben a Tekéntetes Úr, tudom, sokkal messzebb lát –, lehetnének azoknak a magyar könyveknek a Te-

¹² Leiden, dél-hollandiai egyetemváros régi magyar megnevezése.

¹³ Hermann Venema (1697–1787) franekerai teológiai professzor.

¹⁴ Campegius Vitringa (1659–1722) és fia, ifj. Campegius Vitringa (1693–1723) a franekerai egyetemen tanító holland protestáns teológusok.

¹⁵ Szathmári Paksi István (1719–1791) református püspök, aki 1735. november 7-én, egy nappal Sebők Péter beiratkozása előtt kezdte meg sárospataki tanulmányait. Ld. HÖRCSIK: i. m., 251. 1740–1744 külföldi egyetemeken tanult, 1741-től Franekerben. Ld. ZOVÁNYI Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténelmi lexikon*, LADÁNYI Sándor (szerk.), Budapest, 1977,³ 574.

kéntetes Úrhoz – vagy magok formájában, vagy azon papoktól, akikéi, kiszédett summájokban –, az ott való tiszteletes Esperes Úrnak interpositiója által küldtetni. Az itt való erdélyi deákok mondják, hogy a szászoknál vannak a magyar dolgok felől írásban szép monumentumok.

Továbbá, midőn alázatosan megkövetném a Tekéntetes Urat, hogy ezekben talán fellyebb, mint illett volna, bátorkodtam, ezeket Isten kegyelmes gondviselésében a Tekéntetes Úrral együtt ajállom.

Vagyok a Tekéntetes Úrnak kész szolgája

Sebők Péter mpr¹⁶

P. S.:¹⁷ Itt circa 10. Mart. egy hétig üstökös csillag látszott.

¹⁶ Manu propria, lat., jelentése: saját kezűleg.

¹⁷ Post scriptum, lat., jelentése: utóirat.